

Aantekeningen uit de nalatenschap van

drs. J.F. van Os

31-12-1925 – 10-04-2021

© 2021 De erven van drs. J.F.van Os
gelicenseerd onder de
Creative-Commons CC BY-NC 4.0 licentie
<https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/deed.nl>

U kunt

- het werk delen — kopiëren, verspreiden en doorgeven via elk medium of bestandsformaat
- het werk bewerken — herschikken, veranderen en afgeleide werken maken

onder de volgende voorwaarden:

- Naamsvermelding — De gebruiker dient de maker van het werk te vermelden, een verwijzing naar de licentie te plaatsen en aan te geven of het werk veranderd is. U mag dat op redelijke wijze doen, maar niet zodanig dat de indruk gewekt wordt dat de licentiegever instemt met uw werk of uw gebruik van het werk.
- Niet-commercieel — U mag het werk niet gebruiken voor commerciële doeleinden.
- Geen aanvullende restricties — U mag geen juridische voorwaarden of technologische voorzieningen toepassen die anderen er juridisch in beperken om iets te doen wat de licentie toestaat.

Correspondentieadres: Adriaan van Os, email adriaan@adriaan.biz

Abbega (ten Z. van de weg Bolsward-Sneek).

1753 Folkert Reitsma (Knock, zie aldaar, dJ en Kist)

1810 Jan Reinders (Radersma), Wieuwerd (dJ)

Anjum Geref. Kerk

Voormalig orgel

- 1866 C.G.F.Witte, gebouwd voor de Remonstrantse Kerk te Utrecht. Disp.:
Hm. P8 B16 Rf8 O4 F4 M1-3st T8bd Bovm. Holf8 G8 Violine4 Rf4, Aangeh.p., man.kopp.
(vtK zegt niet dat de Tr gedeeld is en geeft bovendien: Calcant, Tacet)
- 1905 Door Grf.k. te Anjum gekocht voor f 2500.- (of 1904? zoals in werkljst Witte staat "met behoud van het front").
Verving het hier toen het restant, afkomstig uit de Herv.k. ter pl., dat vervolgens naar Kollumerpomp ging?
(HO'74 p 183)
- 1961 rest. Leeftang, mech. met sleepladen met 'Keijzer-constructie', GOV advies. Disp. werd:
I. P8 Rf8 O4 F4 O2(n) Mxt11/3,3-5st(n) T8bd
II. Hf8 G8 Rf4 Flag2 Ssq2st(nw) Trem
Ped B16 P8(tr) Schalm4
3 norm.k.
Flag 2 gemaakt uit Violine 4 met 12 nieuwe pijpen.
B16 opgeschoven. (Hoe?)
Gegevens uit O&E sept'61 voor zover niet anders vermeld

Dit orgel (dat gezien de dispositie toch wel meer dan alleen het front nog van Witte bevatte) is 1967 verbrand (Werklijst Witte)

Huidige orgel, zie achterzijde kaart

Anjum Hervormde Kerk

Voormalige orgel¹

1667/69 Coenraad Bader, bestek 1667, na diens overlijden 1669 voltooid door Mr Harmen Jans (vader van Jan Harmens Camp).

1686 Harmen Jans, herbouw na schade door orkaan

1725 Nohannes Radeker, uitbreiding en vervanging hw-lade

1749 Hinsz, aanpassing aan toenmalige inzichten. Disp. bij Knock

1874 verkocht aan Geref.K. te Lioessens. Later bleek het vroegere rugwerk zich te bevinden in de Geref.K. te Anjum, vandaar ging het naar Kollumerpomp, tenslotte naar Sneek, Chr.Geref.

1966 door brand verwoest. Niet duidelijk of het deel in Lioessens of dat in Sneek is bedoeld. Volgens een andere aantekening die ik nog had: in Sneek in 1966

Huidige orgel²

1875 L.van Dam en Zoon

1985 B & T. Restauratie

Manuaal C-g'''

Prestant 8 vt

Bourdon 16 vt

Viola dc 8 vt (reg.pl. onleesbaar)

Holpyp 8 vt

Octaaf 4 vt

Quintprestant 3 vt

Octaaf 2 vt

Cornet dc 3 st

Roerfluit 4 vt

Trompet b / dt 8 vt (niet origineel, of waren alleen de reg.pl. niet orig?)

Bovenmanuaal C-g'''

Salicionaal 8 vt (af C)

Viool di Gamba 8 vt (C-H van Rf)

Roerfluit 8 vt

Salicet 4 vt

Fluittravers 4 vt

Woudfluit 2 vt

Klarinet 8 vt

Pedaal C-d'

Subbas 16 vt

Octaaf 8 vt

Gedakt 8 vt

Octaaf 4 vt

Bazuin 16 vt

Tremulant (Bovw)

Afsluiting

Afsluiting boven

Klavier Koppel

.... (Ped.k.)

Ventiel

Mag.balg, handpomp en windmachine

vO / LO, Orgeldag N.Nederland 13/5'00

¹ . ontleend aan H.S.Zandt, "Baderiana" in HO '74 p 107 en 182. Iets in Bolt-archief

² . Enkele gegevens Orgeldag N.Nederland '00

Berlikum, Hervormde Kerk.

Bronnen (grotendeels ontleend aan archief Bolt):

- Mededelingen Knock en Broekhuizen, overgetypt, ook kanttekening van Jan Zwart: "B.S. III-71, Boekzaal Aug 1780 (276), zie Knock bl 11, zie Hesse bl 50
- Boekzaal 1780 en 1854.
- Fotocopie gedrukt stuk ca 1780, (waaruit?) 'Beschrijvinge van het nieuwe orgel in de kerk te Berlikum' (lijkt veel op die in het Boekzaalbericht)
- Fotocopieën rekeningen 1777-82
- Prijsopgave P. van Dam, Firma L. van Dam & Zonen, Leeuwarden, 1929.
- Bestek vroegere restauratie Reil, dec 1948 met aanvulling 12 sept'49
- Een studie: 'Johannes Josephus Mittereithen en de Geschiedenis van het Mittereithen-orgel in de Hervormde Kerk te Berlikum' van Ulbe Praeger, 3c,
- Aanvulling en verbetering Historie van ... na bezoek '76 aan orgel, Albert Reil. Fotocopie geschreven stuk
- stencil 'De historie van het orgel in de Hervormde Kerk te Berlikum (Fr)' (ook suggesties voor wijze van restaureren), 1978 Kl.Bolt. Allerlei aantekeningen hierin. Ook kladversie hiervoor in hand Bolt.
- stukken uit 1978-82 over restauratie Reil
- Eindoordeel Bolt 16/1'81.
- Uitgebreide mensuurtabellen van Reil

Uit alle stukken over de historie blijkt:

1780 16/6 Johannes Mitterreither. Disp. volgens Boekzaal:

Praestant 8 voet (af C in front, Eng.tin, "uitgedrevene labiums")

Praestant 16 voet alleen in de Discant

Holpijp 8 voet	Gemshoorn 2 voet	Kamertoon 1)
Quinta dena 8 voet	Flageolet 2 voet	Drie balgen
Octaaf 4 voet	Cornet 4 sterk Discant	Aangehangen ped.C-d(?)
Roerfluit 4 voet	Mixtuur 4,5,6 sterk	Tremulant
Quint Praestant 3 voet	Trompet 8 voet gehalveert	Windlossinge
Super Octaaf 2 voet	Dulciaan 8 voet	Eiken kas met vazen

1) heeft eene voldoende temperatuur, om alle grondtonen te kunnen gebruiken".

Knock geeft de Flageolet als 1 vt, wat logischer is, en vermeldt manuaal omvang C-f" en zegt dat het klavier zich aan de zijkant bevindt.

1854 20/8 Hardorff, uitbreiding met man. II met 5 stemmen, 3 hiervan afkomstig van I; de oude plaatsen bleven open:
Fluit 4 vt (uit Flageolet 1 vt), Gemshoorn 2 vt, Dulciaan
Verder op II: Flute dolce 8 vt, Viola di Gamba 8 vt
Op I: Quintadeen 8 vt werd Salicionaal 8 vt, lade omlaaggebracht. Nieuwe klavieren, nieuwe verf (boekzaalbericht hierover, echter weinig bijzonderheden)

1929 Van Dam: Bourdon 16 in Pedaal, pneumatisch. Praestant 16 vt dc wordt Bourdon 16 vt, Quint 3 vt wordt Violon 8 vt, Trompet 8 vt vernieuwd (alle deel zink).

Bovenwerk: Dulciaan 8 vt wordt Aeoline 8 vt, dit werk toen(?) in zwelkast geplaatst.

1949 Reil adviseur Van Maanen, Sneek.

Salicional wordt Quint 3 vt, Aeoline wordt Sesquialter

Subbas 16 verplaatst

pijpwerk Mitterreither 2 halve tonen opgeschoven.

dL (of JJ?) gaf mij destijds een beschrijving zoals hij het orgel in 1969 aantrof:

M a n u a a l	B o v e n w e r k	P e d a a l
	in Zwelkast	
Praestant 8 vt	Gedekt 8 vt	Subbas 16 vt
Bourdon 16 vt	Viola di Gamba 8 vt	
Holpijp 8 vt	Fluit 4 vt	
Octaaf 4 vt	Gemshoorn 2 vt	3 koppelingen
Quint 3 vt	Sesquialter 2 sterk	Tremulant
Violon 8 vt zink		
Roerfluit 4 vt	mech. sleepladen, klaviatuur aan rechterzijde	
Octaaf 2 vt		
Cornet 3 sterk disc.		
Mixtuur 3-4 sterk (was 4-6 sterk, te zien aan roostergaten)		
Trompet 8 vt b/d, zink		
lege plaats		

Hij schreef er bij: Van het werk van 'Mittenreyter' valt buiten het front nauwelijks iets te ontdekken.

1982 restauratie Reil. Uit de correspondentie blijkt: terugbrenging naar toestand 1780, ook wat toonhoogte betreft. De werkzaamheden van Hardorff hebben te veel de oorspronkelijke opbouw verstoord. Er is in 1980 veel gedoe geweest over de kerkverwarming. Kerk mrt 1980 in gebruik genomen, orgel 14 dec 1980, Trompet en Dulciaan gereconstrueerd naar RK Zaandam. Bolt was in zijn eindoordeel zeer tevreden, stemmen bijzonder fraai, tongwerken iets minder. Hij hoopt, dat voor de ernstige problemen met de temperatuur en de relatieve vochtigheidsgraad een definitieve oplossing wordt gevonden.

Er zijn drie foto's van het orgel in de scriptie van Ulbe Praager: Eerste voor restauratie met veel snijwerk aan de zijkanten, overeenkomend met foto reeds in het archief van het Instituut voor Muziekwetenschap aanwezig, tweede gedurende restauratie, waarbij dit snijwerk ontbreekt (ook aldus in krantenverslag ingebruikneming), derde met geheel ander snijwerk.

Mijn eigen bevindingen 16/7'93:

Koepelkerk uit 1770.

Bij klavier "Johannes Mitterreither me Fecit a Leyden , 1780. Reconstructie en Restauratie Johann en Albertus Reil me Fecit a Heerde 1980".

Manuaal C-f"

Prestant 8 voet

Prestant 16 voet disk.

Holpijp 8 voet

Octaaf 4 voet

Quintadena 8 voet

Quint Praestant 3 voet

Roerfluit 4 voet

Sup.Octaaf 2 voet

Gemshoorn 2 voet

Cornet 4 st (8 4 2 2/3 1 3/5 ?)

Mixtuur 4-6 sterk (C 2', c' 4', c'' 8', met tert?)

Fageolet 1 voet

Trompet 8 voet bas/dc.

Dulciaan 8 voet

Afsluiter

Tremulant (reg.knoppen van deze twee links en rechts van klavier)

Aangehangen pedaal C-d'.

Klaviatuur rechts.

Bij een korte blik in het orgel bleek het volgende pijpwerk nieuw te zijn: Quintadeen, Prestant 16 dc, deel Mixtuur, tongwerken. (Een deel der 1' moet natuurlijk ook nieuw zijn)

De tongpijpen hebben metalen stevels en merkwaardige houten koppen.

vO 16/7'93

Bozum, Hervormde Kerk

Voormalige orgel(s):

Volgens dJ kwam hier in de 17de eeuw een orgel.

Huidige orgel.

1783 Contract 15/12-1783 ondertekend door Kerkvoogden van Bozum en Gotlieb Heineman, werk later overgenomen door Rudolf Knol (knecht van Heineman? Volgens Gregoire was K. leerling van D.Lohman).

1791 29/6, ingebruikneming (Boekzael jan '92, p 67 vv), gekeurd door A. vd Meulen en L. van Dam, resp. musicus en orgelmaker te Leeuwarden. Disp vlgs BZ (tussen haakjes: volgens contract Heineman, voor zover verschillend):

Manuaal	Rugwerk
Praestant 8 voet 1)	Praestant 4 voet 1)
Bourdon 16 voet	Praestant 8 voet disc (ontbr.)
Fluit Travers 8 voet doorl. (Cornet)	Holpijp 8 voet
Roerfluit 8 voet (Bourdon 8 voet)	Fluit does 4 voet
Octaaf 4 voet	Nasaet 3 voet
Gemshoorn 4 voet	Woudfluit 2 voet
Quint 3 voet	Mixtuur 3 sterk (Sesquialter 3 sterk)
Super Octaaf 2 voet	Dulciaan 8 voet
Mixtuur 5 sterk	
Basson 16 voet (Trompet 8 voet)	
Vox humana 8 voet	

2 tremulanten, 2 afsluitingen, Pedaal Koppeling, Ventyl

Man. C-f", Ped C-d'

1) eng. tin 'uitgedreeven' labia

Uit rapport Bolt volgt, dat vermoedelijk Prestant 8 vt disc (Rugwerk) gecombineerd was met Prestant 4 vt en dat op dezelfde wijze op het manuaal een Prest 16 disc aanwezig was, gecombineerd met prestant 8 vt.

Knock geeft (1788) de dispositie volgens bouwplannen Heineman, uitzonderingen:

Manuaal: Bourdon 16 vt ontbreekt, Speelfluit 4 vt ipv Gemshoorn, Mixtuur 4 sterk, (geen Prestant 16 vt dc).

Rugwerk: Holfluit 8 vt ipv Holpijp 8 vt, Spitsfluit 4 vt ipv Fluit does, Sesquialter is 2-3 st, (geen Prestant 8 vt disc.)

Verder: Koppeling ipv Ped.koppeling, 4 balgen 8 x 4 voet

Over de bouw van dit orgel lezen we in 'Het Orgel' jg 51, p 48 (afgezien van interessante gegevens over het aan H.Margaretha gewijde romaanse kerkgebouw), als verslag van een excursie: Bouw orgel 1784 aangevangen door Godlieb Heineman, die de zaak na een jaar in de steek liet en er met 3000 car.gld vandoor ging. Werk door Knol 1791 voltooid. Het prachtige front werd ontworpen door de Leeuwarder schrijnwerker Frans Twentrop, terwijl de Italiaan Antonio Solaro de jongere het fraaie beeldhouwwerk leverde. (Er staat Frans Solaro, dit moet zijn Antonio volgens organist Wim Eppinga, mededeling zomer 1967)

Bozum, Hervormde Kerk - vervolg.

1842,43 Radersma, reparaties

ca 1850 Broekhuizen geeft (op kennelijke fout na) nog de Boekzaaldispositie (B 40)

Er moet ook nog een Boekzaalbericht na 1811 zijn (p 638-39, fotocopie in arch.Bolt)

1857 Radersma Prest 16 v dc toegevoegd? Waarschijnlijk was deze er al.

Man Mxt verkleind?

Rw Mxt verv. door Viola di G

1861 Van Dam, reparatie, verm. Vox humana door Trompet vervangen.

1911 Bakker & Timmenga:

Prest 16 dc en Pr 8 dc verwijderd, verschuivingen in pijpwerk.

Man. Fl trav wordt Viola 8

Rw Nas 3 wordt Viola 4

wijziging schuifkoppel

Nieuwe balg, winddruk 85 mm.

1940 Vaes en Bron demontage wegens kerkrestauratie en weer opbouw

1960 'werkzaamheden' W.Eppinga

(Historische gegevens tenzij anders vermeld, ontleend aan rapport Bolt ca 1985, historisch deel van Ph.H.Breuker, die schrijft, dat zonder toestemming hieruit niet mag worden gepubliceerd)

Dispositie, genoteerd 1967:

Volgorde slepen bij Rugwerk, zoals hier weergegeven, bij manueel onbekend.

M a n u a a l C-f"	R u g w e r k C-f"	P e d a a l C-d'
Bourdon 16 v	Prestant 4 v	Geen ped. stemmen
Prestant 8 v	Holpijp 8 v	
Holpijp 8 v	Fl douce 4 v	
Octaaf 4 v	Viola 4 v (tijdelijk 3 v, spotted metal)	
Gemshoorn 4 v	Woudfluit 2 v (tijdelijk 1 3/5 v)	
Quint 3 v	Viool de Gambe 8 v dc	
Superoctaaf 2 v	Dulciaan 8 v bas/disc	
Mixtuur 2,3,4 st		
Basson 16 v bas/disc	Afsluiter	
Trompet 8 v	Tremulant Rugwerk	
Viola 8 v	Klav.koppel	
	Pedaalkoppel (!)	
	Windlosser	

Het orgel klonk zeer afgezwakt, hoewel de voetopeningen er gaaf uit zagen.

Aldus ook het oordeel van het voorlopig rapport der OC der Herv. kerk. Rapport Bolt: lege pijpgaten voor Prest 8 dc en Prest 16 v dc; hiervoor zijn nooit aparte slepen geweest.

1986 partiele restauratie, adv. Bolt (alleen lade Hoofdwerk, voltooid 1986) door Bakker en Timmenga. Keuringsrapport OC 19/11'86 (A. van Beek)

Restauratieplannen voor een volgende fase: - Herstel Knol-dispositie met deze uitzonderingen:

- geen herstel Prestant 16 v dc en Prestant 8 v dc in combinatie met resp Prestant 8 en 4 v omwille der practijk

- Van Dam Trompet handhaven ipv Vox humana, omdat hij goed in conceptie past en omdat in plan Heineman dit register hier ook was gedisperseerd.

vO beschrijving van zomer 1967 aangevuld na inzage arch.Bolt op 6/2'92

Bozum, Hervormde Evangelisatie,

Voormalig orgel

In een krantenartikel van Seybel stond over dit inmiddels weer verdwenen orgel het volgende: afk. uit Kerk te Molkwerum, 20ger jaren overgeplaatst.

Kas en lade XVII, pijpwerk XIX

1967 gerestaureerd door W.Eppinga en op galerij iets naar achteren en omhoog gehaald. Disp.:

P 8 dc, Hp 8 b/d, P 4 b/d, F 4 b/d, Q 2 2/3 b/d, O 2 b/dc, Q 1 1/3 dc.

Op de foto was een man. C-f^m te zien, de lade is dan ook niet oud: zie HO jg 68, p 296.

De kapel is 1972 gesloten; het orgel ging terug naar Molkwerum. Juiste beschrijving in HO bovengenoemd.

Britsum, Hervormde Kerk.

dJ vermeldt slechts het jaar 1862.

Het orgel zou van Hardorff zijn (m.t.pl.). Bij bezoek 16/7'93 was de kerk in restauratie en het orgel niet te bspelen

Britsum, Gereformeerde Kerk.

K e r k uit 1968. De vorige kerk (eind XIX, vaak uitgebreid) is nog aanwezig

O r g e l

Op het orgel moet vroeger hebben gestaan: 1865 Van Dam 2).

1897 een huisorgel (harmonium?) geplaatst, geschenk van de toenmalige predikant.

10 jaar later is een orgel aangekocht voor f 150.-

1961 restauratie.

1968 Orgel uit de oude kerk overgeplaatst, gerestaureerd en uitgebreid 1).

Als dit het orgel uit 1865 was, heeft dit dus voorheen ergens anders gestaan.

In de oude kerk was er een spitse middentoren 1). Nu is hier (weer?) een vlak veld

Manuaal C-g'''

Prestant 8' af C

Bourdon 16' af c'

Violon 8' C-H van Holpijp

Holpijp 8'

Octaaf 4'

Octaaf 2'

Sesquialtera I-II In werkelijkheid 2 st dc.: 2 2/3', 1 3/5'?, vanaf c', te zacht, was oorspr. Quint 3' 2)

Roerfluit 4'

Mixtuur III-IV Nieuw met expressions, C 2', c 2 2/3', c' 4', "de oorspronkelijke was groter" 2)

Pedaal; C-d'

Subbas 16'

Man-Ped

Tremolo

Wind

Het was te donker, om de ouderdom van het pijpwerk te kunnen schatten.

Manuaaltoetsen met schuine kanten, Ped.klavier nieuw.

Klavieromlijsting, incl. lessenaar eiken met rode was. Dat deel was niet vernieuwd. 2)

1) Zeer summiere gegevens in Gedenkboeken ter gelegenheid van 100 en 125-jarig bestaan der Gereformeerde Kerk te Britsum, 1962 (met oude foto orgel) en 1987. Zie map Britsum.

2) m.t.pl. Koster en Heer Terpstra, Finne 96

vO 16/7'93

Broek onder Akkerwoude (Fr) Chr. Geref. Kerk.

1952 C. Verweys, Amsterdam.

I. P 8, Bp 4

II. Hp 8, Schwegel 2, Sesq 2 st

Ped Sb 16

II-I, II-I 16', II-I 4', II 4', Ped-I, Ped-II (bedoeld Ped-I, etc?)

Speelh. o.m. gen.cresc.

Kegelladen met electr.tr. (K)

Buitenpost, Hervormde Kerk.

1877 L. van Dam en Zonen ³

1974 Fama en Raadgever, restauratie

Dispositie in volgorde reg.knoppen, waarsch. in overeenstemming met die op lade

M a n u a a l

Violon 16 vt: Dt:

Prestant 8 vt:

Bourdon 16 vt:

Holpijp 8 vt:

Octaaf 4 vt:

Quint Prestant 3 vt:

Octaaf 2 vt:

Roerfluit 4 vt:

Cornet 3 st:

Trompet bas / disc. 8 vt:

C-g^{'''}, C-d'

B o v e n m a n u a a l

Salicionaal 8 vt

Viool di Gb 8 vt:

Roerfluit 8 vt:

Salicet 4 vt:

Fluit trav: 4 vt:

Quintfluit 3 vt:

Gemshoorn 2 vt:

Klarinet 8 vt:

P e d a a l

Prestant 8 vt

Subbas 16 vt:

Octaaf 4 vt:

Bazuin 16 vt:

Ped.koppel

Klav.koppel

Windlosser

Afsluiting Man:

Afsluiting Bov.:

Nog iets: Trem?

vO / LO, Orgeldag N.Nederland 13/5'00

Cornjum, Hervormde Kerk.

"L. van Dam & Zonen fecit Leeuwarden 1882" (grote gedenkplaat aan lessenaar, waarop ook nog namen van kerkvoogden staan). De kerk is blijkens een gedenksteen in de toren in 1873 aanbesteed.

Manuaal C-g'''

Prestant 8 vt

Violon 8 vt (van G, C-Fs zwijgen)

Bourdon 16 vt

Holpijp 8 vt

Octaaf 4 vt

Quintprestant 3 vt

Octaaf 2 vt

Cornet 3 sterk (2 2/3 2 1 3/5)

Roerfluit 4 vt

Trompet 8 vt Disc

Trompet 8 vt bas (houten stevels)

Afsluiting Tremulant

Muette Windlosser

Aangehangen pedaal C-d'

Pijpwerk. Alles uit bouwtijd (dus ook geen ouder), lichtkleurig, expressions. De grootste pijpen der Violon zouden van zink kunnen zijn. (Niet goed bereikbaar, ik denk toch niet). De klank vond ik niet erg interessant. Als de Trompet zou worden opgeknapt, wordt hij vermoedelijk heel mooi.

Lade

De discantregisters beginnen bij c'

Klaviatuur. Deze bevindt zich links. korte pedaaltoetsen iets schuin aflopend naar de orgelbank. Boventoetsen met krul.

Dokkum, Hervormde Kerk.

Kerk. Gesticht als parochiekerk bij voormalige abdij. Oorspr. eenbeukige kerk XV, 1590 vergroot met zijbeuk. Vlakke houten zoldering. Preekstoel met doophek uit 1751⁴

Orgel.

- 1590 Eerst bekende orgel (dJ)⁵
1688-90 Nieuw orgel Jan Helman⁶
1770 A.A.Hinsz vernieuwing, reparatie, schoonmaak.
1788 Knock (die ook geen bouwer noemt, wel het bouwjaar 1688) geeft de disp., waarschijnlijk die van 1770: Man P8 Hp8 O4 O2 Q3 Mxt Sch T8, Rp P4 Qd8 F4 O2 F2 Dlc8, Ped P8 B16 O4 Mxt T8 C-c^m met kort octaaf, 4 balgen. Broekhuizen levert geen nieuwe gezichtspunten.
1885 vtK geeft één stem meer: Op Rp Sq 3,4st en nog 2 tremulanten, koppelingen, Cmbelster, Ventiel Voor de sterktes der vulstemmen geeft hij: Sch 3 st, Man.mxt 4 st, Ped.mxt 2 st.
1869 Van Dam. Nieuwe mag.balg⁷.
1894 (dJ) Nieuw orgel in oude kas L.v.Dam. Rugwerkkas leeggemaakt. Daarvoor kwam een bovenwerk, disp.:
Man. B16 P8 Hp8 Vln8 O4 Rf4 Q3 O2 Co4stde T8b/d
Bov.m. Sal8 Fldlc8 Ae08 Salt4 Fltr4 Qf3 Wf2 Tongw8(res)
Ped Sb16 O8 Ged8 O4 Basson16 T8
Berichtgeving 1895⁸: 250 jaar oud orgel door van Dam inwendig met goed gevolg geheel vernieuwd, met vrij pedaal vergroot, weder in gebruik genomen.
1969 Flentrop, na kerkrestauratie alleen Manuaal herplaatst.
1979 Flentrop, nieuw orgel in oude kassen. Oude binnenwerk ging naar Nunspeet, Geref. Gem.⁹:

H o o f d w e r k	R u g p o s i t i e f	P e d a a l
Praestant 8 vt	Gedackt 8 vt	Bourdon 16 vt
Rhoerfluyt 8 vt	Praestant 4 vt	Octaav 8 vt
Octaav 4 vt	Fluyt-doux 4 vt	Octaav 4 vt
Speelfluyt 4 vt	Octaav 2 vt	Mixtuur 5 sterk
Quinta 3 vt	Flackfluyt 2 vt	Trompet 8 vt
Sup.Octaav 2 vt	Sexquialter 2 sterk	
Mixtuur 4-6 sterk	Scharp 4 sterk	
Cymbel 3 sterk	Touzyn 8 v	
Trompet 8 vt		

Tremulant, Manuaalkoppel, Pedaalkoppel.

De aantallen frontpijpen en hun hoedanigheid verschillen van die, gefotografeerd in 1969

Ik had nog een aantekening: Pedaal (nu) tot c' (!)

Kas gebaseerd op situatie 1690

vO / LO Orgeldag N.Nederland 13/5'00

⁴(gegevens Orgeldag N.Nederland '00)

⁵ . dJ, overige historische gegevens (ook de disp. uit 1894), tenzij anders vermeld: Jongepier, Frieslands Orgelpracht, die het meeste ontleende aan W.T.Keune Kleine geschiedenis van de Grote Kerk te Dokkum, ... 1968.

⁶ . dJ noemt geen bouwer. Broekh.commentaar D47: RW 1688 voltooid, Man pas in 1690

⁷ . Broekh.commentaar D47.

⁸ . HO jan 1895.

⁹ . v.Dam-lijst.

Dokkum Verenigde Doopsgezinde en Remonstrantse Gemeente

- achterzijde foto Daar staat geschreven: Van Dam 1831 (doorgeschrapt, veranderd in 1863), kas W. Hardorff 1852
- dJ schrijft Remonstrantse kerk 1831, bouwer ?
- JJ¹⁰ schrijft Ver.Chr.gem. 1831. v.Dam: plaatsing kab.o. (verloren, zie 1863)
1863 Van Dam, Dokkum ver. chr. gem. Nieuw orgel (achter front van Hardorf, 1852)
- In HO '36-'37 Ver.Chr.gem 1937
- voorm.o.mech. orgel gerestaureerd door V&vK 1937. Aangeh.P van 20 toetsen tot 27 uitgebreid en vrijgemaakt Viola uitgebouwd en Celeste bijgeplaatst, windmachine aangebracht.

Dokkum ,overige orgels

Chr.Geref.	XXa	Spiering, front afk. van Kollum, Geref. 1960 rest. Kamp Zwolle, GOV adv. oude disp. B16 P8 VdG8 Hp8 O4 Wf2 Co3st, II. Rf8 Sal8 VxC8(c) F4 O2. Ped Sb16
	Flb8	C-f", C-d' Nieuwe disp. P8 VdG8 O4 Rf4 Wf2 Mxt3-4st, II P4 Rf8 F4 O2 Q1 ^{1/3} , Ped Sb16, Fb8 (O&E sept'61)
Geref.	1890	v.Oeckelen (HO okt 1890)
Geref. (zelfde?)	1918	vDam uitbr. met 2de man. (lijst vD)
Geref. Noorder	1872	v.Dam, zie apart blad, thans in Daarle (lijst v.Dam)1831
RK	1808	A. v.Gruizen (dJ)
RK	1883	v.Dam (lijst vD)
		Remonstr (dJ)

Jelsum, Hervormde Kerk.

Zie brief Jelsum

Wat niet in dit rapportje staat:

Aantekeningen uit 1969:

- Cornet (dc 2 st, laagste koor ged)

- Er is geen gelijkenis met pijpen van Baders of J.Harmens (slappe labiumvorm).

Aantal registers wat stomp van klank (expressions), de fluiten wat erg intiem. Intonatie ook ongelijk: hier en daar minder goed klinkende pijpen.

Toonhoogte: 435 Hz

Kerk: in 1975 gerestaureerd (m.t.pl.)

vO/dL 12/7'69

vO 20/8'93

Kerkvoogdij (ook te Cornjum en Britsum): J.Stelwagen, Op de Terp 17

Organist (in de drie plaatsen): Stienstra, 05109-1658

Kollum, Gereformeerde Kerk.

1890 vlg. HO sept 1890, geen bouwer genoemd

Front thans in Dokkum Geref. (bron van deze mededeling onbekend)

In catalogus Dekker (HO febr'27, oude aantekening, maar die klopt niet!) staat genoemd: Kollum (Fr). Is dit de Geref. Kerk? Het zou dus nieuwbouw kunnen zijn

Kollum, Hervormde Kerk.

Voormalig orgel

- 1562 Er is een organist in K. ¹¹
1636 A.Waelkens, nieuw orgel met materiaal van het vorige (van 1574, zoals er staat!).
1763 orgel vernieuwd, disp. Knock, Hess II en zelfs Broekhuysen.

Huidige orgel

- 1841 Willem van Gruisen. Nieuw orgel ¹² : Broekhuysen geeft alleen van het voormalige orgel de dispositie. In het rapport van de OC van 2/2'62 staat ten onrechte: Van Dam.
- 1884 Plan herstel door Van Dam. De grotere frontpijpen en Trompetbekers zouden zijn vernieuwd ¹³.
- 1939 Restauratie en uitbreiding Van Leeuwen (opdr. daartoe HO jul/aug'39). Zie ook rapport febr'64.
- 1962 2/2 OC aan KV. Rapport. 1841 v.Dam ¹⁴,
Hw P8 B16 Hp8 O4 Q3 Fld'am4 SO2 Mxt 3-4st T8bd Afsl (verwijderd)
Onderpos. Fldx8b/d VdG8 (1939) P4 Rf4 Wf2 Dlc8
Trem C-f" C-g Ped Sb16 (transm. orig. pijpen.) Kl.kopp Ped.k.
Beschrijving huidige staat.Achterwand pos. verwijderd voor uitspraak Subbas. Pijpw. grotendeels orig. Opzetstukken 1939.
Advies: bij kerkrestauratie orgel tijdelijk verwijderen, daarna restaureren Gmb vernieuwen en gr.oct. comb. met Fld., Mech. transm. voor 16' maken.
In datzelfde jaar (20/3) bleek: orgel op mon.lijst. Dus historisch rapport maken!
17/10: opdracht aan v.Leeuwen (die het orgel nog in onderhoud had) tot demontage orgel.
In een verslag van opmetingen (van vL?) staat nog eens de dispositie met deze toevoegingen:
Man. B16: 16 p. van hout,, Q3 af c' open, Pos. VdG8, 12 p. van zink, Fldoux8, 12 p hout en dan 12 ged
De Sb 16 is een pneum. transmissie, kegellade.
Samenstelling Mixt: C 1 1/3 1 2/3
c' 2 1 1/3 1 2/3
c" 2 1 1/3 1 1/3 1
- 1964 febr. Rapport der OC (opgesteld door Edskes. Bij diens benoeming tot assistent Rijks-adviseur nam Ern  de verdere behandeling over).
1841 orgelbouw door Willem v.Gruisen te Huizum-Schrans (opvolger van zijn vader Albert v G). Orgels van hun zijn van goede kwaliteit. Orgel op orgeltribune van voormalig orgel, wel toen balustrade vernieuwd.
1884. Plan v.Dam, dat waarsch. niet geheel ten uitvoer is gebracht.
1939. Herstel vL: opzetstukken, VdGdc vervangen door slechte nieuwe, waarvan bas op kegellade kwam, Idem ped.transm. Disp. als boven. Beschrijving huidige toestand. Speeltafel aan Zuidzijde. Drie spaanbalgen,  en aangesloten op windmachine. Panelen onderkas als boven.
Mixt anders dan bij vL: C 1 1/3 1 2/3
c 2 1 1/3 1
c' 4 2 2/3 2 1 1/3
c" 4 2 2/3 2 2/3 2
- Restaur.voorstel. Verende sleepconstr., divers herstel, alle spaanbalgen aansluiten, nieuwe VdG, voor zover in kl en gr. oct niet te plaatsen conb. met Fl. Nieuwe panelen onderkas.
Bijlagen. Weergave historische stukken.o.a. contract 1840. en opgave v.Dam 1884.
- 1967 31/10 schrijft Ern  (na contrôle met Edskes): Orgelonderdelen onjuist opgesteld, schade. Daar vL nu (na samengaan met Pels geen grip meer heeft op de zaak, voorstel B&T orgel vakkundig in hun werkplaats te laten opstellen. Eerst krijgt B&T opdracht de frontpijpen te herstellen. Daarna veel correspondentie ter verkrijging subsidie.
- 1971 24/2. Ern  schrijft: 1. Geen transm. B16 mogelijk. 2. Oorsp. geen Trem. Dus verwijderen pneum. trem. 3. Eerst proef met 3 bestaande balgen, waarsch. herbouw verdwenen 4de balg niet nodig. Later schrijft Oussoren, dat de 4de balg niet nodig is. Later, na overlijden Lambert Ern  correspondentie over inschakeling J.G. (Hans) Ern , geassocieerd met M.A.Vente.
1/12. Ingebruikneming.
- 1972 12/1.Verslag OC van de eindkeuring restauratie B&T. ..."grote zorgvuldigheid en piëteit"... Geheel in oorspr. staat op 4de balg na.
17/1. Idem Ern  Jr: Klank buitengewoon voor orgel uit die periode. Lof voor nieuwe VdG.

Disp. volgens programma ingebruikneming:

M a n u a l	O n d e r p o s i t i e f	
Prestant 8 vt	Prestant 4 vt	Afsl. Man, Afsl. Pos, Klavierkoppel,
Bourdon 16 vt	Fluit doux 4 vt bas/dc	Pedaalkoppel, WIndlosser. Alleen VdG is nieuw
Holpijp 8 vt	Viola di Gamba 8 vt dc ¹⁵	C-f", aangeh.P (er staat ook ped.koppel!) C-g,
Octaaf 4 vt	Roerfluit 4 vt	
Quint 3 vt	Woudfluit 2 vt	
Fluit d'amour 4 vt ¹⁶	Dulciaan 8 vt	
Super Octaaf 2 vt		
Mixtuur 3-4 sterk		
Trompet 8 vt bas/dc		

¹¹ . Gegevens vorige orgel, tenzij anders vermeld, uit commentaar Broekhuysen (K22). Destijds vertelde Boeijenga Sr: 1635, verm. bouwer Anthoni Verbeek. dJ geeft 1640 zonder naam der maker. Zie ook HO '72 p 40, f op p 42.

¹² . dJ. Ook Broekhuysen K22, die allen van het voormalige orgel de diosp. geeft. Alle hierna genoemde gegevens, tenzij anders vermeld, ontleend aan Ern -archief. In grote lijnen hetzelfde in HO '72, p 40 (foto op p 42). (verder in HO: aankondiging '70 p 283, "voltooid" '71 p 342

¹³ . Commentaar Broekhuysen, zie ook het rapport van febr '64.

¹⁴ . hetgeen onjuist is. Zie dJ en rapport febr.'64.

¹⁵ . Gegevens Orgeldag N.Nederland: alleen discant.

¹⁶ . Bij gegevens Orgeldag N.Nederland is dit register niet vermeld.

13/5'00 vO / LO Orgeldag N.Nederland. Toen geen bijzonderheden nagegaan.

Molkwerum, Ned. Herv. Kerk.

1873 verm. Van Dam, kas en enkele houten pijpen XVIIB

1928 verkocht naar Herv. Evangelisatie te Bozum, aldaar 1967 gewijzigd

1928 of iets later nieuw pneum. orgel firma Van Dam (dir. vd Bliëk)

1972 orgel uit Bozum weer teruggeplaatst en gerestaureerd door Reil, zie verder HO jg 68, p 296

Morra, Hervormde Kerk. (Op de toren der kerk: 1843)

Kerk. Eenvoudige zaalkerk XIII van grote baksteen, Inwendig door een vlakke zoldering gedekt. Meubilair XVII.¹⁷

Orgel.

1740 "Michael Swartzburg me fecit Leeuwr Den anno 1740". Volgens dJ was er voorheen ook een orgel (geen naam en jaar genoemd). De complete naam was Johann Michael Schwartzburg.

Op orgelbalustrade:

"Jantje Nannes Botma / 80 jaren oud zijnde / heeft dit orgel aan de gemeente geschenken / in den jare 1740

Looft God bij 't orgelspel met hart en / stem. Prijst Zijnen Vadernaam, ver- / heerlijk Hem".

Knock geeft hetzelfde jaar en dezelfde bouwer en de dispositie: P4 Hp8 Nas3 O2 Qf1 1/2 Codc3st Mxt3-4st T8b/d8 Trem Windl, C-c", 3 balgen en de mededeling over de schenkster van het orgel.

1827 rep. Gebr. L.J. en J. van Dam (Boekz 1827 II p 829/30, dJ, Kist). Mogelijk toen reeds wijzigingen doorgevoerd

XXa wijzigingen (gezien de factuur van het register dat in de plaats van de Trompet is gekomen)

1986 15/3 (zie programma) B & T restauratie onder advies van Aart van Beek en Herman S.J.Zandt zonder reconstructie van de Trompet, welke kort daarna plaats vond.

In 1968 en ook nog in '86 noteerden wij:

M a n u a l C-f" (volgorde vermoedelijk:)

Prestant 4 vt fr.p. orig. gezien de labiumvorm, ondanks rode soldeerverf, tussenvelden loos

Holpijp 8 vt geheel metaal

Cornet 3 sterk disc.

Nassart 3 vt

Fluit 4 vt gedekt, deel open, ook oud (hoewel Knock dit register niet noemt)

Octaaf 2 vt

Mixtuur 3-4 sterk C 1', c 2', c' 4 vt

Prestant 8 vt bas en disc. XXa expr. gr.oct hout

P e d a l C-h,, aangehangen

Afsluiting

Windlossing

Tremulant

Orgel toen in slechte staat. Ook hier en daar snijwerk losgeraakt.

Huidige situatie (volgorde reg.knoppen):

M a n u a l C-f"

Holpijp 8 vt Prestant 4 vt

Nassart 3 vt Cornet 3 sterk

Octaaf 2 vt Fluit 4 vt

Trompet Bas 8 vt Mixtuur 3 à 4 sterk

Afsluiting Trompet Disk. 8 vt

Tremulant Windlossing

Nihil Nihil

C-f", C-d' (aangeh. dus gewijzigd?)

Prestant, Cornet en Mixtuur apart uitschakelbaar (ik weet niet meer hoe)

Windvoorziening. Handpomp en windmachine.

Kas. Of de onderkas werkelijk is verbreed en de consoles verwijderd (zoals we eerder dachten gezien andere vrijwel identieke Schwarzburg-kassen), is zeer de vraag: het is een 4 vt orgel. Zie ook Haskerhorne, vooral de panelen aan de voorzijde. (Denk ook aan het Schnitger-positief in Nw Scheemda). In 1968 schreven wij: Oosprp kleur blauw en goud, doch overschilderd. Vóór het orgel houtsnijwerk met wapens van de schenkster.

Dispositie. Knock geeft een 1 1/3 vt i.p.v. Fluit 4 vt, maar in 1968 constateerden wij, dat Fluit 4 vt uit oud pijpwerk bestond. Hoe dit kan?

vO / JJ 17/8'68, 1986
vO / LO 13/5'00, Orgeldag N.Nederland

¹⁷ Beschrijving orgeldag N.Nederland 13/5'00

Noordbergum, Baptistengemeente.

In archf Bolt kladje met aantekeningen:

1865 Knipscheer, geen kas. 1 klav. 6 vt orgel

P 8, Hp 8, VdG 8, O 4, F 4, Q 3, O 2, Co 4 st, M 3-4 st, latere Sb.

1924 geplaatst in N. door Spiering zonder kas. Oude kas bleef aanvankelijk in Baarn

Brouwer Winssum heeft gegevens. Pijpwerk toon verhoogd, expr., stemkrullen, misschien verschoven.

Verder rapport M.Ruiter sept'78 waarin nog wat bijzonderheden.

HET KLADJE BOLT WAS ERG ONDUIDELIJK, WAT STAAT DAN IN RAPPORT M.RUITER?

Nye Altona, Gereformeerde Kerk.

Kerk uit ca 1930. Orgel ziet er Valckx en v.Kouteren-achtig uit (16/7'93 door raam gekeken.)

Oldeberkoop.

? Van Dam

ca 1965 restauratie (opg. Jan van Os)

Alleen front van de zonen van Scheuer uit 1858 bewaard gebleven (med. JJ?)1858

Opeinde (Gem Smalingerland), Gereformeerde Kerk.

Er is een kranteknipstel (Bolt-archief) over orgel alhier:
gebouwd door Sicco Steendam in de stijl van de latere Batz
P 8, B 16, Rf 8, O 4, Co 5 st, F 4, Q 3, O 2, Mxt 3,4,5 st, T 8 gereserv
Bovw P 8, Hf 8, Ged 8, St 4, Gh 2, Rf 4, Dlc 8 gereserv.
Ped Sb 16, gereserveerd: O 8, O 4, Bz 16, Tb 8
Steendam zegt: Alle Witte-mensuren zijn hetzelfde en volgens Töpfer.

Sint Annaparochie, Hervormde Kerk.

Er zou nu een electronicum achter het oude front staan (m.t.pl. 16/7'93)

Sint Annaparochie, Gereformeerde Kerk.

"Firma Bakker & Timmenga, Leeuwarden" (naamplaatje bij klaviatuur)

Manuaal C-f''

Prestant 8 vt af C

Bourdon 16 vt dc/bas C-H / c-f''

Viola di Gamba 8 vt C-H van Holpijp

Holpijp 8 vt

Octaaf 4 vt

Fluit 4 vt

Cornet 3 sterk c' 4 2 2/3 1 3/5

Octaaf 2 vt

Mixtuur 2,3 en 4 sterk C 1 1/3', G 2', g 2 2/3', g' 4', g'' 5 1/3'

Trompet 8 vt

Pedaal C-d'

Subbas 16 vt transm. verm. pneumatisch

Pedaalkoppel

Tremolo (knop vastgezet)

Pijpwerk: Homogeen uit bouwtijd (onzeker wat Trompet betreft), alles met fabrieksstempels. (Zouden B&T ze van een pijpenfabriek hebben betrokken?) Grote metalen pijpen (ook Trompetbekers) van zink.

Klaviatuur aan zijkant links. ed. klavier lijkt moderner dan man.klavier

vO 15/7'93 (foto 16/7)

Sloten, Hervormde Kerk.

Gegevens uit stencil, aangetroffen in archief Bolt:

.... Jan Harmens (Camp), Berlikum, jaar onbekend

1786 A. Gruisen, wijziging kort octaaf, dus nieuwe windkade en mechaniek, nieuwe frontpijpen, 2 nieuwe tongwerken.

Verder alle labiaalpijpen gehandhaafd.

1893 mag.balg B&T

1934 Van Leeuwen, tongwerken vernieuwd, Oct 2 verv. door Fluit 4, Mixtuur Rugwerk door Gamba. Nieuwe klaviatuur, reg.knoppen, ped,klavier

1976 Ahrend. Reconstructie

M a n u a a l C-c'''		R u g w e r k C-c'''	
Prestant 8 vt	fr.p G, binnenp H	Prestant 4 vt	G
Bourdon 16 vt	G	Fluit dous 8 vt	H eng
Holpijp 8 vt	H	Quintfluit 3 vt	H ged., f'-c''' op.cil
Octaaf 4 vt	H	Octaaf 2 vt	H
Quint 3 vt	H	Mixtuur 2-3 st	A
Octaaf 2 vt	A	Dulciaan 8 vt	A copie Marssum
Woudfluit 2 vt	H zeer wijd		
Sexquialter 2 st	H en vG	Schuifkoppel, Tremulant, Afsluiter,	
Mixtuur 3-4 st	deels H	Aangehangen pedaal C-d'	
Trompet 8 vt	A copie Marssum	70 mm, 1/2 toon boven 440	
	Werckmeister		

Mxt Man					Sxq Man			Mxt Rw				
C	1 1/3	1	2/3		C	2/3	2/5	C	1	2/3		
c'	2 2/3	2	1 1/3	1	c	1 1/3	4/5	c	1 1/3	1		
c''	2 2/3	2	1 1/3	1 1/3	c'	2 2/3	1 3/5	c'	2	1 1/3	1	

Ternaard, Hervormde Kerk.

De kas stamt uit 1650 en behoorde een Baders-orgels toe (dJ). Knock vermoedde, dat het orgel van Baders was, gezien de gelijkenis met het Dronrijpse orgel en noemt de dispositie (Manuaal, Rugwerk, Borstwerk, aangehangen pedaal).

Over dit Baders-orgel is thans het volgende bekend geworden:

- het heeft luiken gehad.
- het heeft (als in Dronrijp) dunne ronde ijzeren registerstangen gehad (gaten in hoofd- en rugw.kas aan binnenzijde nog te zien)
- Waarschijnlijk is het rugwerk zo'n 10 jaar later toegevoegd: Vloer verhoogd. Eventuele luiken zouden niet geheel open gezet kunnen worden bij de huidige hoge positie van het orgel.

De vorige 3 punten en de volgende gegevens zijn (tenzij anders aangegeven) mij mondeling meegedeeld door JJ:

- 1864 L. van Dam nieuw orgel met hoofdwerk en bovenwerk in bestaande kas. Er is correspondentie met Jhr Trip, die allerlei bezwaren had tegen Van Dam's plannen, veel wijzigingen voorstelde en tenslotte liet merken, dat hij liever Van Oeckelen als bouwer zag. Van Dam schoof Trip's wensen van tafel op twee na: Hij gebruikte geen oud pijpwerk en disponeerde een Mixtuur, hoewel hij had geschreven, dat met Quint en Octaaf 2' het orgel voldoende "Mixtuurachtig" klonk.
- 1939 Restauratie door Valckx & vK. klaargekomen. "Verbeteringen" aangebracht. o.m. in de windvoorziening, bediening der slepen pneumatisch gemaakt. Naar het heette waren de vroegere registerknoppen, die links en rechts waren gesitueerd zeer zwaar te bedienen en moeilijk bereikbaar. Zwelkast gemaakt voor Bovenwerk. Toonhoogte gewijzigd. Uitbreiding met vrij pedaal met Subbas 16 v, Octaafbas 8 v en Trombone 16 v. Ingespeeld door G. Stam (HO nov'38 en mrt'39, p 46, waarin dispositie). Bij ons bezoek in aug'68 noteerden wij voor het pedaal: Subbas 16v, Octaaf 8 v, Bazuin 16 v van hout en Octaafkoppel, alleen voor het pedaal. 1)
- 1967 Grondige dispositiewijziging bovenwerk "in barokke stijl" en wijziging tractuur door de plaatselijke predikant Ds J. Mosterd. Zie zijn stencil, bij ons bezoek in aug'68 waren Scherp en Kromhoorn nog niet klaar. JJ: ook Valckx/vK Cornet veranderd. Intonatie wijzigingen.
- 1993 (of '92?) Reconstructie 1864 door B&T, met J. Jongepier als adviseur. Een reconstructie Baders was te problematisch ondanks het feit, dat veel pijpwerk elders bewaard bleef (Harlingen Geref. Ooster, thans vrijgemaakt): Over de maten der springlade is niets bekend. De pijpvoeten zijn door Van Dam vernieuwd, omdat de oude, zoals gebruikelijk bij springladen, zeer lang waren. Ook uit de bewaard gebleven stukken van Dronrijp zijn niet voldoende conclusies te trekken.
- In plaats van het pedaal van V&vK kwam er een nieuw bescheiden mechanisch vrij pedaal.

Dispositie (volgorde slepen en huidige nomenclatuur onbekend):

Hoofdwerk C-g'''	Bovenwerk	Pedaal C-d' (1993)
Bourdon 16 v	Praestant 8 v	Subbas 16 v
Violon 16 v dc.	Viola di Gamba 8 v	Basson 16 v (eng cilindrisch)
Praestant 8 v	Roerfluit 8 v	
Holpijp 8 v	Salicet 4 v	
Octaaf 4 v	Fluit trav. 4 v	
Roerfluit 4 v	Qintfluit 2 2/3 v	
Quint 2 2/3 v	Gemshoorn 2 v	
Octaaf 2 v	Clarinet 8 v	2 koppels (dit genoteerd 1968)
Cornet 4 st		
Mixtuur 2-3 st		
Trompet 8 v b/d		

Mixtuur

C	1 1/3	1		
c	2	1 1/3	1	
c'	2 2/3	2	1 1/3	

Cornet

c'	5 1/3	4	3 1/5		In'68 noteerden wij:
c'	4	2 2/3	2	1 3/5	

(was gewijzigd door Mosterd of V&vK):

Klaviatuur voor in onderkas. Aan de achterwand van het rugwerk zijn - deels leesbaar - registernamen van het Baders Rugwerk te zien, niet de oorspronkelijke: Er staat ergens Viola di Gamba.

Kassen: Bijzonder fraai gemaakt tot in de kleinste details, opvallend mooi gemaakte panelen. Blank eiken. De rugwerkkas is leeg.

Er is een nieuwe Pedaalkas, vanuit de kerk gezien niet zo opvallend aanwezig als die van 1939 (smaller)

Kerk: In 1871 herbouwd (toren, enkele details, steunberen, stukken muur). Het gehele meubilair bleef gespaard.

1) Vlg OB (welk nummer?) heeft V&vK het orgel in 1925 gebouwd in de oude kas; Dit is onjuist.

vO/JJ 17/8 en 21/8'68

vO 20/8'93, nieuwe foto:

wegens kleinere ped.kas

Over Van Dams mensuren vertelde JJ het volgende:

Hij had mensuurstelsels voor 3 typen orgels:

Uitgangspunt was: de mensuur voor de Prestanten.

1 tert klein: sterke strijkers (Ternaard: Pr 8 bov.werk en Violon 16 dc)

wee een tert klein: zachte strijkers

Mixtuur: 1 (of 1/2) toon enger dan P 8, 4, 3, 2

Ureterp, vrijgem. Geref. Kerk
ca 1990 v. Vulpen, 2 x les op gehad.